

SUMMARY

Tomasz Bugaj

ABOUT RELIGIOUS CUSTOMS OF JEHOVAH'S WITNESSES FROM UKRAINE DURING THE PERIOD OF TOTALITARIAN SYSTEM – ANNOUNCEMENT FROM RESEARCH BASED ON ORAL REMINISCE

The following article based on oral reminisce discusses selected practices and customs of Jehovah's Witnesses from Ukraine during the totalitarian rule. Despite repressions they were trying to continue their activities and seek new ways of expressing their own religion. Participating in the spiritual activities molded their identity and helped to maintain their individuality.

Keywords: Jehovah's Witnesses, religious customs.

Роман Бойко

ДІЯЛЬНІСТЬ ОРГАНІВ НКДБ З ЛІКВІДАЦІЇ УКРАЇНСЬКОЇ ГРЕКО-КАТОЛИЦЬКОЇ ЦЕРКВИ В ГАЛИЧИНІ У 1944-1946 РР.

Розглядається діяльність органів НКДБ з ліквідації УГКЦ з часу входження західних областей до складу УРСР у 1944 р. до Львівського собору 1946 р. До уваги беруться агентурна робота, арешти греко-католицького духовенства, закриття монастирів, діяльність Ініціативної групи з возз'єднання УГКЦ з РПЦ. *Ключові слова:* Народний комісаріат державної безпеки, греко-католики, арешти, переслідування, возз'єднання, Ініціативна група.

Починаючи із 1991 р., вітчизняна наука зробила значний крок уперед у галузі переосмислення державно-релігійних відносин в УРСР. У цьому контексті важливим є вивчення історії Української Греко-Католицької церкви. Після встановлення радянської влади на території західних областей України у 1944 р. та смерті митрополита А. Шептицького УГКЦ опинилася у вкрай несприятливих умовах сталінського режиму. Необхідність об'єктивного висвітлення політики радянської влади щодо УГКЦ у перші повоєнні роки є вимогою часу, адже протягом десятиліть комуністичного режиму ця сторінка вітчизняної історії замовчувалася.

Завданням статті є висвітлення репресивної діяльності органів НКДБ з ліквідації УГКЦ в Галичині у 1944 – 1946 р. на матеріалах НКДБ.

Політика радянської влади щодо УГКЦ у 1944 – 1946 рр. досліджувалася такими вченими, як О. Лисенко¹, Б. Боцюрків². Дані автори ґрунтовно проаналізували становлення політики радянської влади, органів НКДБ щодо ліквідації УГКЦ. Окремі аспекти цього питання вивчали В. Ярош³,

А. Колодний⁴, В. Марчук⁵, І. Білас⁶, О. Волинець⁷, В. Баран⁸. Указані праці охоплюють післявоєнний період історії західних областей УРСР, торкаються суспільно-політичного та релігійного життя регіону. Питання діяльності органів НКДБ у цих дослідженнях вивчене недостатньо.

Після входження західних областей України до складу УРСР сталінське керівництво почало проводити соціально-політичні, культурні та релігійні трансформації. Москва намагалася в будь-який спосіб уніфікувати церковного життя з метою контролювати суспільство. Створення єдиної православної церкви в СРСР дозволило б мати потужний інструмент для забезпечення лінії партії в національному та релігійному питанні.

«Головним болем» для радянської влади була УГКЦ. Існування на території західноукраїнських областей потужної релігійної та національної інституції означало зведення нанівець зусиль влади з оправославлення Галичини і Закарпаття та, в підсумку, «радянізації» західноукраїнських земель. Складовою частиною перетворень у західних областях України було знищення УГКЦ. Радянська влада вбачала в церкві інституцію, яка була спроможна зберегти українську національну ідентичність. Тому, за словами Б. Боцюрківа, стратегічною метою радянської політики в Галичині стало знищення органічного взаємозв'язку між греко-католицькою еклезіальною тотожністю і сильною національною свідомістю місцевого українського населення⁹.

У цьому контексті важливим є документ, підготовлений головою Ради у справах релігійних культів І. Полянським, у якому зазначалося, що греко-католицька (уніатська) церква... зайняла цілковито неприпустиму в політичному відношенні позицію і стала на шлях боротьби з Радянською владою, надаючи активну підтримку антирадянському націоналістичному рухові...¹⁰. Тому було прийнято рішення щодо створення Львівської православної єпархії на чолі з єпископом-українцем¹¹.

З документів видно, що у перші місяці після встановлення на території Галичини радянської влади органи держбезпеки не вдавалися до активних заходів проти УГКЦ. Проте це не означало, що влада збиралася лояльно ставитися до греко-католиків. Як видно із документів НКДБ, активізація агентурно-оперативної роботи проти УГКЦ стала помітною уже в серпні 1944р. Зверталася увага на той факт, що в роки радянсько-німецької війни УГКЦ активно співробітничала з німецькими військами. Окремі священики, як наприклад, П. Табінський, закликали населення допомагати німецьким військам у боротьбі проти Червоної армії¹². Наголошувалося на тому, що Андрей Шептицький закликав віруючих до боротьби проти більшовизму за самостійну Україну¹³.

Серпень 1944 р. – лютий 1945 р. можна назвати підготовчим періодом у ліквідації УГКЦ. Протягом цього часу працівники НКДБ збирали інформацію про діяльність греко-католицьких священників, їх зв'язки із націоналістичним підпіллям, антирадянську діяльність духовенства. Примітно, що діяльність А.Шептицького кваліфікувалася як «релігійно-патріотична»¹⁴.

Чи не найдраматичнішим періодом для УГКЦ та її ієрархів був лютий-квітень 1945 р. апогеєм репресій проти УГКЦ став день 11 квітня 1945 р. – масові арешти греко-католицького духовенства. За даними НКДБ, у 1945 р. було заарештовано 96 священників УГКЦ¹⁵.

Для підриву авторитету УГКЦ розпочалася активна агітація. Її початком можна вважати публікацію у львівській газеті «Вільна Україна» статті В. Росовича «З хрестом чи ножем». Стаття була спрямована проти греко-католицького духовенства та особливо митрополита Андрія Шептицького, якого звинувачували у співробітництві з німецько-фашистськими окупантами. Це означало початок відкритого наступу держави на УГКЦ. Греко-католицьке духовенство трактувалося як таке, що бере участь у боротьбі проти радянської влади. У Тернопільській області такою діяльністю займався священник А. Малиновський¹⁶. У Дрогобицькій області на облік були взяті священники Й. Маринович, С. Червінський, М. Ліщинський¹⁷. Міськрайапаратам НКДБ були дані вказівки щодо «проробки» священників, документування їх антирадянської діяльності з наступним арештом¹⁸. У Станіславській області «ворожими» Радянській владі священниками були Г. Хомишин, І. Лятишевський. Указані священники лояльно ставилися до фашистів, вони ж поширювали «наклепи» на радянський лад та примушували це робити віруючих¹⁹.

Ще однією справою для органів НКДБ був розшук «агентури Ватикану» для недопущення поширення антирадянської діяльності серед духовенства. Вважалося, що «агентура Ватикану» займається шпигунсько-підривною роботою проти СРСР²⁰, а католицькі монастирі є сприятливим середовищем для групування антирадянських елементів²¹. Така настанова згодом спрацювала під час закриття греко-католицьких монастирів – вони ліквідовувалися на підставі діяльності «антирадянського та буржуазно-націоналістичного елементу». Органи НКДБ у 1944-1945 рр. постійно збирали інформацію про ставлення місцевих жителів до УГКЦ, священнослужителів до заходів, що проводилися радянською владою проти УГКЦ.

З початку 1945 р. активність влади стосовно ліквідації УГКЦ значно зросла. З директиви УНКДБ по Львівській області райвідділам НКДБ про

посилення оперативної роботи стосовно греко-католицького духовенства (27 січня 1945 р.) дізнаємося, що районним управлінням НКДБ у Львівській області пропонувалося посилити агентурно-оперативну роботу із виявлення антирадянської націоналістичної діяльності серед служителів культу, вивчати діяльність греко-католицьких священників та знати зміст їхніх проповідей, бесід священників із вірянами, викривати зв'язки віруючих із митрополитом Йосифом Сліпим та, що важливо, виявляти духовенство, лояльно налаштоване стосовно радянської влади. Таких священників пропонувалося використовувати для патріотичної роботи, виступів з проповідями проти бандерівців, організації допомоги армії та інших заходів патріотичного характеру²².

3 лютого 1945 р. був розроблений план оперативних заходів НКДБ УРСР стосовно УГКЦ. Був передбачений курс на повну ліквідацію греко-католицизму на території західних областей України з наступним возз'єднанням УГКЦ з РПЦ. Цим розпочався другий етап у ліквідації радянською владою УГКЦ. Заходи передбачали, з-поміж іншого, організувати ініціативну групу греко-католиків – священнослужителів та мирян, через яку почати кампанію за возз'єднання греко-католицької церкви з православною, обробити (так у тексті. – Авт.) Г. Костельника, поставивши його на чолі руху за поєднання УГКЦ з РПЦ, провести компрометацію противників возз'єднання як зрадників українського народу²³. Примітно, що у той час, коли СРСР ще не закінчив війни з Німеччиною, уже були розроблені заходи, які б активізували діяльність РПЦ щодо возз'єднання. Відтоді РПЦ з волі сталінського керівництва ставала співучасницею ліквідації УГКЦ. Передбачалося усіма можливими шляхами дискредитувати греко-католицьке духовенство і, що важливо, широко використовувати УГКЦ для боротьби проти «бандитсько-терористичної» діяльності ОУН та УПА (так у тексті. – Авт.)²⁴.

Помітно активізувалася агентурна робота НКДБ. У ході операції були ув'язнені 9 осіб на чолі з митрополитом Йосифом Сліпим. Відкриття справи пов'язувалося з тим, що УГКЦ не припинила своєї антирадянської діяльності, а священники продовжують активну націоналістичну діяльність²⁵.

8 березня 1945 р. секретарем ЦК КП(б)У М. Хрущовим були дані вказівки про проведення репресій проти керівництва УГКЦ, зокрема Йосифа Сліпого, Григорія Хомишина²⁶. Те ж саме, а також арештувати з числа учнів та викладачів греко-католицької академії та семінарії пропонував народний комісар держбезпеки СРСР В. Меркулов²⁷. У Станіславській області органи держбезпеки особливо зацікавилися діяльністю єпископа І. Лятишевського та Г. Хомишина²⁸.

15 березня 1945 р. був розроблений план практичних заходів НКДБ СРСР стосовно УГКЦ. З-поміж іншого передбачалося підготувати до арешту найбільш впливових діячів УГКЦ, зібрати факти участі священнослужителів в ОУН та УПА, дивізії «СС-Галичина», підібрати матеріали для статті про УГКЦ в пресі²⁹. Одночасно НКДБ почав цікавитися діяльністю Г. Костельника³⁰ з метою використання його для очолення руху серед греко-католиків за возз'єднання УГКЦ з РПЦ; у випадку відмови останнього планувалося заарештувати.

Апогеєм заходів НКДБ щодо УГКЦ у 1944 – 1946 рр. слід вважати 11 квітня 1945 – арешти священників церкви. 9 квітня був розроблений план заходів щодо арештів. Для одного лише Львова виділили 90 оперативних працівників та 149 бійців військ НКВС³¹. Станом на 12 квітня було заарештовано 41 особу³². Ще одна знакова подія цього періоду – публікація у газеті «Вільна Україна» 8 квітня 1945 р. статті В. Росовича (Я. Галана) «З хрестом чи ножем?». НКДБ цікавила реакція громадськості на цю статтю, а також на арешт митрополита Йосифа Сліпого.

20 квітня 1945 р. НКДБ розіслав директиву про посилення агентурної роботи стосовно УГКЦ. Передбачалося звернути увагу на розробку (так у тексті. – Авт.) греко-католицького духовенства, виявляти осіб, які безпосередньо контактували із зарубіжжям³³. З кінця квітня 1945 р. посилювався тиск на Г. Костельника з метою створення Ініціативної групи з возз'єднання УГКЦ з РПЦ. Зауважимо, що ця робота була проведена «...після того, як митрополитому капітулу... було зроблено УНКДБ різке навіювання...»³⁴. Такий тиск на Г. Костелька робився насамперед через те, що він був досить авторитетною особою серед духовенства. Тому весь наступний місяць аж до створення Ініціативної групи НКДБ направляв свої зусилля на якнайшвидшу обробку греко-католицького духовенства згідно даної установки на «антирадянськість» УГКЦ, її співпрацю з ОУН, УПА та Німеччиною і необхідність негайного «возз'єднання» з РПЦ. 14 травня 1945 р. начальник опер групи НКДБ СРСР С. Карін бесідував з генеральним вікарієм Перемиської єпархії М. Мельником на тему «возз'єднання» з РПЦ та створення Ініціативної групи³⁵.

20 травня 1945 р. нарком держбезпеки УРСР С. Савченко надіслав секретарю ЦК КП(б)У М. Хрущову пропозиції щодо проведення заходів з ліквідації УГКЦ та посилення авторитету РПЦ. Передбачалося видання журналу «Єпархіальний вісник» від імені Львівської єпархії³⁶.

Ініціативна група була створена 28 травня 1945 р. для негайного та кардинального вирішення завдання ліквідації греко-католицизму на західноукраїнських землях. Цим самим почався третій період ліквідації

Греко-Католицької церкви органами НКДБ спільно із РПЦ. 18 червня 1945 р. група була санкціонована Уповноваженим у справах РПЦ при РНК СРСР П. Ходченком³⁷. НКДБ розраховував об'єднати навколо тієї групи духовенство, яке «добровільно» погодиться порвати з греко-католицизмом та підкоритися Московській патріархії, а фактично – новим відділенням НКДБ. Саме таку функцію почала виконувати РПЦ у нових для неї умовах відновленої у 1943 р. патріархії.

Незважаючи на створення у кінці травня 1945 р. Ініціативної групи з возз'єднання УГКЦ з РПЦ, процес переведення у православ'я кожної парафії видавався для представників влади затяжним. Поспішність НКДБ з ліквідації УГКЦ пояснювалася складною політичною ситуацією в західних областях України. Найважливішим є те, що і Г. Костельником, і рештою членами Ініціативної групи можна було маніпулювати. Тому органи НКДБ змушували Г. Костельника, М. Мельника, А. Пельвецького брати участь у ретельно спланованій у кабінетах Кремля спецоперації з ліквідації УГКЦ у західних областях України.

У директиві УНКДБ по Львівській області райвідділам НКДБ про активізацію роботи з ліквідації УГКЦ від 6 липня 1945 р. зазначалося, що після розкриття антирадянської та антинародної діяльності УГКЦ значна частина греко-католицького духовенства та віруючих бажає порвати з Ватиканом. Тому УНКДБ по Львівській області пропонувало активізувати роботу з виявлення «націоналістичного елемента» з числа греко-католицького духовенства, детально вивчати настрої віруючих, взяти на облік усі греко-католицькі церкви, а також усіх осіб, що виступали проти возз'єднання церков. Примітно, що начальникам райвідділів НКДБ була дана вказівка інформувати обласне керівництво про хід возз'єднання кожні 10 днів без нагадувань³⁸. Така поспішність пояснювалася прагненням органів держбезпеки якнайшвидше ліквідувати УГКЦ, а також млявістю «добровільного об'єднання». Уповноваженим рад у справах РПЦ теж була дана вказівка значно активізувати свою роботу³⁹.

З часу створення Ініціативної групи НКДБ вів суворий контроль над діяльністю М. Мельника. Вказано, що до кінця липня 1945 р. ним було «приваблено» до возз'єднання з РПЦ 160 осіб⁴⁰.

У другій половині 1945 р. не припинялася і агентурна робота НКДБ стосовно УГКЦ. У липні 1945 р. було заведено справу «Ватиканці»⁴¹, яка стосувалася реакційного духовенства, яке вело антирадянську агітацію. Об'єктами цієї справи були К. Шептицький, С. Рудь, М. Галянт та ін. Так само активно співробітники НКДБ вивчали реакції населення, греко-католицького духовенства на возз'єднання УГКЦ з РПЦ. За ініціативи НКДБ

проводилися збори греко-католицького духовенства щодо питання возз'єднання з РПЦ. Типовий приклад – збори священиків у м. Самбір Львівської обл. на початку серпня 1945 р., коли після зачитання звернень, виступу М. Мельника всі присутні священики виявили згоду об'єднатися з РПЦ. Використовуючи сприятливий настрій священиків, М. Мельник ретельно проробив деканів Савчука, Штольника і Андріановича. Указані декани з 43 священиків УГКЦ, що перебували у їх підпорядкуванні, схилили до православ'я 30⁴². Подібні заходи – своєрідні «міні-репетиції» Львівського псевдособору проходили у другій половині 1945 р. у багатьох містах, селах Львівської, Дрогобицької, Станіславської, Тернопільської областей. У результаті проведеної роботи органами НКДБ на оперативному обліку стояло 317 осіб⁴³.

До цієї роботи активно залучалася і РПЦ. Про це свідчить супровідний лист начальника 4-го відділу 2-го Управління НКДБ УРСР П. Волошина начальнику 2-го Управління НКДБ УРСР П. Медведеву до листів Г. Костельника та єпископа Макарія на адресу патріарха Алексія та екзарха Іоанна про возз'єднання УГКЦ з РПЦ. Завдання останньої у цьому випадку – зміцнити свій статус у Галичині з метою швидшого об'єднання церков⁴⁴.

Зауважимо також, що у серпні 1945 р. Управління НКДБ по Львівській області завело на Г. Костельника та 6 членів Ініціативної групи справу «Відродженці». Підставою для цього було насамперед те, що Г. Костельник дотримувався власної, а не продиктованої НКДБ лінії⁴⁵. До того ж велася активна робота НКДБ з «антирадянським елементом» серед церковників та сектантів. Подібні справи заводили на священиків і надалі⁴⁶.

У вересні 1945 р. НКДБ зацікавився діяльністю чернечого ордену василіан. Головна увага зверталася на виявлення серед ченців «антирадянського, націоналістичного та зрадницького елементів та було заведено справи на 71 особу»⁴⁷. На кінець вересня органами НКДБ було обліковано 2163 греко-католицькі церкви, 57 монастирів, 2993 служителі культури⁴⁸. У кінці жовтня 1945 р. після проведеної співробітниками НКДБ бесіди з Г. Костельником останній озвучив аргументи про необхідність скликання Загальногалицького собору⁴⁹.

У листопаді 1945 р. УНКДБ по Львівській обл. було зауважено, що робота з ліквідації УГКЦ не приносить бажаного результату через наявність зокрема численного антирадянського елементу. Укотре було вказано на необхідність активізувати процес об'єднання УГКЦ з РПЦ⁵⁰. До того ж зверталася увага на мандрівних ченців.

2 грудня 1945 р. начальник УНКДБ по Дрогобицькій обл. Майструк у доповідній записці народному комісару держбезпеки Савченку рапортував

про перехід до православ'я основної та найавторитетнішої частини греко-католицького духовенства в області, арешт 40 греко-католицьких священників, проведення активної роботи з підготовки єпархіального собору з возз'єднання УГКЦ з РПЦ. У результаті вжитих заходів на території області залишився лише Лаврівський монастир ордену василіан. В Дрогобицькій обл., як і в усій Галичині, ретельно підбиралися кандидати на єпархіальний собор. Повсюдно проводилися збори священників деканатів, на яких затверджувалися рішення порвати зв'язки з Ватиканом та возз'єднатися з РПЦ⁵¹.

З початку 1946 р. усе більше стає помітною втручання патріарха Московського у роботу Ініціативної групи з возз'єднання УГКЦ з РПЦ. Так, у листі патріарху Московському і Всея Русі Алексію Г. Костельника (21 січня 1946 р.) останній шкодував про те, що «... ми до сьогодні формально не встигли возз'єднатися з РПЦ...»⁵². 19 січня 1946 р. було проведене спільне з греко-католиками та православними освячення води на свято Водохреща⁵³. Свято було проведене помпезно, на вулицях біля пл. Ринок навіть перекрыли рух машин⁵⁴.

Репресивний тиск на УГКЦ не дав очікуваного результату. Станом на 15 лютого 1946 р. на православ'я погодилося перейти 947 греко-католицьких ченців і черниць⁵⁵. «Не допомогла» чергова бесіда співробітника 2-го Управління НКДБ УРСР І. Богданова з Г. Костельником про організацію собору УГКЦ: значна частина духовенства була налаштована проти православ'я⁵⁶. Для забезпечення правосильності собору передбачалося провести роботу з заміщення деканів, що чинили опір возз'єднанню, а також скоротити повістку собору, виключивши з неї другорядні питання. Проте найголовнішим завданням було: «...враховуючи, що головним чекістським завданням є попереднє вивчення настроїв делегатів собору, використовувати оперативних робітників НКДБ СРСР у першу чергу для цього, відрядивши їх на місця»⁵⁷. Завершальні заходи з підготовки собору у Львові були повністю перекладені на НКДБ. Цими ж органами повністю контролювався кожен крок священників, запрошених на собор⁵⁸. НКДБ СРСР було також дано вказівку щодо охорони Г.Костельника⁵⁹.

Вказана агентурна робота НКДБ, арешти греко-католицького духовенства, у першу чергу незгідного з возз'єднанням церков, посилення позицій РПЦ в Галичині, арешти греко-католицького духовенства, закриття греко-католицьких монастирів, а також таємне перевисвячення М. Мельника та А. Пельвецького уможливили проведення Львівського собору 8–10 березня 1946 р. і тим самим офіційно ліквідувати УГКЦ.

1. Лисенко О. Є. Церковне життя в Україні. 1943-1946 р. / О. Є. Лисенко. – К.: НАН України, Інститут історії України, 1998. – 404 с.
2. Боцюрків Б. Українська Греко-Католицька церква і Радянська держава (1939 – 1950). / Б. Боцюрків. – Львів, 2005.
3. Ярош Б. Тоталітарний режим на західноукраїнських землях в 30-50-х рр. ХХ ст. (історико-політологічний аспект) / Б. Ярош. – Луцьк: Надстир'я, 1995. – 176 с.
4. Академічне релігієзнавство. Підручник. За ред. проф. А. Колодного. – К.: Світ Знань, 2000. – 862 с.
5. Марчук В. УГКЦ в 1945-1987 рр. / В. Марчук // Україна: культура спадщина, національна свідомість, духовність. – Вип. 7. – 2000. – С. 550-562.
6. Білас Я. І. Митрополит Андрей Шептицький і проблеми національно-визвольного руху українців: Дис... канд. іст. наук: 09.00.11 / Я. Білас / Інститут філософії імені Г. С. Сковороди НАН України (Відділення релігієзнавства). – Київ, 2003.
7. Волинець О. О. Функціонування Української Греко-Католицької Церкви в контексті державно-церковних відносин: Дис... канд. філософ. наук: / О. Волинець / Інститут філософії імені Г. С. Сковороди НАН України, – Київ, 2003.
8. Баран В. Історія України 1945-1953 / В. Баран. – Львів: Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2005. – 184 с.
9. Боцюрків Б. Українська Греко-Католицька церква... – С. 207.
10. Білас І. Репресивно-каральна система... – С. 321.
11. ЦДАГОУ. – Ф. 1. – Оп. 23. – Спр. 1638. – Арк. 99–100.
12. Витяг із доповідної записки УНКДБ по Львівській області про оперативну роботу 2-го відділу УНКДБ. 28 серпня 1944 р. // Ліквідація УГКЦ (1939 – 1946). – Т. 1. Документи радянських органів держбезпеки. – К.: ПП Сергійчук М. І., 2006. – С. 195.
13. Там же. – С. 210.
14. Митрополит Андрей Шептицький у документах радянських органів державної безпеки (1939 – 1944 рр.) – С. 360 – 363.
15. Ліквідація УГКЦ... – Т. 1. – С. 21.
16. Витяг із доповідної записки УНКДБ по Тернопільській області наркому держбезпеки УРСР С. Савченку про оперативну роботу у жовтні 1944. // Ліквідація УГКЦ... – Т.1. – С. 230-231.
17. Витяг із доповідної записки УНКДБ по Дрогобицькій області до 2-го Управління НКДБ УРСР про оперативну роботу стосовно католицького духовенства // Ліквідація... – Т. 1. – С. 254 –256.
18. Там само. С. 256.
19. Доповідна записка УНКДБ по Станіславській обл. до НКДБ СРСР про оперативну роботу стосовно греко-католицького духовенства // Ліквідація УГКЦ... – Т. 1. – С. 258–259.
20. Витяг із доповідної записки... – С. 232.
21. Директива наркома держбезпеки СРСР В. Меркулова про розпуск органами НКДБ агенури Ватикану з оглядом діяльності католицького духовенства в СРСР // Ліквідація УГКЦ... – Т.1. – С. 234 – 248.

22. Директива УНКДБ по Львівській обл. райвідділам НКДБ про посилення оперативної роботи стосовно греко-католицького духовенства // Ліквідація УГКЦ... – Т. 1. – С. 314–315.
23. План оперативних заходів НКДБ УРСР стосовно УГКЦ // Ліквідація УГКЦ. – Т. 1. – С. 355.
24. Там само. – С. 356-357.
25. Витяг із доповідної записки УНКДБ по Львівській обл. до НКДБ УРСР про оперативно-слідчу роботу у лютому 1945 р. // Ліквідація УГКЦ... Т. 1. – С. 374–376.
26. Довідка НКДБ УРСР у зв'язку із вказівкою секретаря ЦК КП(б)У М. Хрущова щодо греко-католицьких священників // Ліквідація УГКЦ... Т. 1. – С. 380.
27. Довідка НКДБ УРСР з викладом телеграми наркома держбезпеки СРСР В. Меркулова наркому держбезпеки УРСР С. Савченку щодо проведення репресивних заходів стосовно УГКЦ // Ліквідація... – Т. 1. – С. 381.
28. Доповідна записка УНКДБ по Станіславській обл. до НКДБ УРСР про діяльність єпископа Г. Хомишина та І. Лятишевського // Ліквідація УГКЦ. ... – Т. 1. – С. 388–390.
29. Витяг із переліку практичних заходів на виконання плану НКДБ УРСР стосовно УГКЦ // Ліквідація УГКЦ... – Т. 1. – С. 392–395.
30. Див.: Довідка 2-го Управління НКДБ УРСР про голову Ініціативної групи з возз'єднання УГКЦ з РПЦ доктора Г. Костельника. // Ліквідація... – Т. 1. – С. 451–455.
31. План заходів щодо арештів греко-католицьких священників у м. Львові // Ліквідація УГКЦ. – Т. 1. – С. 463.
32. Витяг із спецповідомлення наркома держбезпеки УРСР С. Савченка до НКДБ СРСР про результати операції проти греко-католицького духовенства // Ліквідація УГКЦ... – Т. 1. – С. 526.
33. Протокол допиту заарештованого єпископа Г. Хомишина // Ліквідація УГКЦ. – Т. 1. – С. 560.
34. Запис бесіди начальника опер групи НКДБ УРСР С. Каріна з доктором Г. Костельником щодо організації Ініціативної групи з возз'єднання УГКЦ з РПЦ // Ліквідація УГКЦ ... – Т. 1. – С. 565.
35. Запис бесіди начальника опер групи НКДБ УРСР С. Каріна із генеральним вікарієм Перемиської єпархії М. Мельником // Ліквідація УГКЦ... – Т. 1. – С. 655.
36. Пропозиції наркома держбезпеки УРСР С. Савченка секретарю ЦК КП(б)У М. Хрущову щодо проведення заходів з ліквідації УГКЦ та посилення авторитету РПЦ // Ліквідація УГКЦ... – Т. 1. – С. 689–690.
37. Лист Уповноваженого Ради у справах РПЦ при РПК УРСР П. Ходченка членам Ініціативної групи з возз'єднання УГКЦ з РПЦ про санкціонування її діяльності владою // Ліквідація УГКЦ... – Т. 1. – С. 804–805.
38. Директива УНКДБ по Львівській обл. райвідділам НКДБ про активізацію роботи по ліквідації УГКЦ // Ліквідація УГКЦ... – Т. 2. – С. 12–17.
39. Там само. – С. 16-19.

40. Витяг із довідки співробітника 2-го Управління НКДБ УРСР І. Богданова про зустріч з православним єпископом Макарієм // Ліквідація УГКЦ... – Т. 2. – С. 49.
41. Витяг із доповідної записки УНКДБ по Львівській обл. про оперативно-слідчу роботу у липні 1945 року // Ліквідація УГКЦ. – Т. 2. – С. 57.
42. Витяг із доповідної записки НКДБ УРСР до НДБ СРСР про заходи щодо ліквідації УГКЦ // Ліквідація УГКЦ... –Т.2. – С. 110.
43. Там само. – С. 117.
44. Супровідний лист начальника 4-го відділу 2-го Управління НКДБ УРСР В. Волошина начальнику 2-го Управління НКДБ УРСР П. Медведєву до листів Г. Костельника та єпископа Макарія на адресу патріарха Алексія та екзарха Іоанна про возз'єднання УГКЦ з РПЦ // Ліквідація УГКЦ... – Т. 2. – С. 150-168.
45. Ліквідація УГКЦ... –Т. 1. – С. 28.
46. Витяг із доповіді УНКДБ по Тернопільській обл. до НКДБ УРСР про оперативну роботу у жовтні 1945 року // Ліквідація УГКЦ... – Т. 2. – С. 306–308.
47. Витяг із доповідної записки УНКДБ по Дрогобицькій обл. наркому держбезпеки УРСР С. Савченку про оперативну роботу стосовно греко-католицького духовенства // Ліквідація УГКЦ... Т. 2. – С. 211.
48. План заходів НКДБ УРСР з ліквідації греко-католицької церкви в західних областях України // Ліквідація УГКЦ... – Т. 2. – С. 268.
49. Довідка співробітника 2-го Управління НКДБ УРСР І. Богданова про бесіду з Г. Костельником щодо проведення Собору УГКЦ. // Ліквідація УГКЦ... –Т. 2. – С. 324.
50. Витяг із доповіді УНКДБ по Тернопільській обл. до НКДБ УРСР про оперативно-слідчу роботу у листопаді 1945 року // Ліквідація УГКЦ... – Т. 2. – С. 380.
51. Витяг із доповідної записки УНКДБ по Тернопільській обл. до НКДБ УРСР про підготовку до скликання єпархіального собору в Дрогобичі (з додатком) // Ліквідація УГКЦ... – Т. 2 – С.394–413.
52. Лист доктора Г. Костельника патріарху Московському і Всея Русі Алексію про результати роботи Ініціативної групи з возз'єднання УГКЦ з РПЦ. // Ліквідація... – Т. 2. – С. 489.
53. Спецповідомлення УНКДБ по Львівській обл. заступнику наркома держбезпеки УРСР П. Дроздецького про реагування віруючих та духовенства на проведення свята Водохреща у м. Львові // Ліквідація УГКЦ... – Т. 2. – С. 491–493.
54. Там само. – С. 493.
55. Ліквідація УГКЦ... – Т. 1. – С. 29.
56. Довідка співробітника 2-го Управління НКДБ УРСР І. Богданова про бесіду з Г. Костельником щодо організації Собору УГКЦ // Ліквідація УГКЦ... – Т. 2. – С. 509.
57. Витяг із висновку НКДБ СРСР по плану заходів НКДБ УРСР щодо проведення Собору УГКЦ у Львові // Ліквідація УГКЦ... – Т. 2. – С. 534.
58. Витяг із директиви УНКДБ по Львівській обл. райвідділам НКДБ про підготовку делегатів на Собор УГКЦ // Ліквідація УГКЦ... – Т. 2. – С. 563–565.
59. Там само. – С. 565.

SUMMARY**Roman Boyko****ACTIVITE OF THE PEOPLE'S COMMISSARIAT OF STATE SECURITY
ON THE ELIMINATION OF THE UKRAINIAN GREEK CATHOLIC CHURCH
IN GALICIA IN THE 1944 – 1946**

The article deals with the activities of the PCSS to eliminate Church since joining the western regions to the USSR in 1944 in Lviv Synod in 1946, Taking into account intelligence work, arrests the Greek Catholic clergy, closing monasteries and activities of the Action Team on reunification with the Russian Orthodox Church.

Keywords: People's Commissariat of State Security, Greek Catholics, arrests, harassment, reunification initiative group.

Олег Єгрешій**СВЯЩЕНИК ЯРОСЛАВ СІРЕЦЬКИЙ:
ІСТОРІЯ АРЕШТУ**

У статті звернута увага на дидактично-християнські мотиви приватного листування греко-католицького священика Ярослава Сірецького.

Ключові слова: приватне листування, греко-католицький священик, Ярослав Сірецький.

Однією з ключових проблем, що постають перед нинішнім суспільством є, на наш погляд, проблема дегуманізації, втрата індивідуальної ідентичності, «сокровенності» особи. Масова культура, що наповнює повсякдення людини початку XXI ст., призводить до своєрідного уподібнення людей, формує «нового героя нового часу», що заради гедоністичного способу життя, легкого заробітку нерідко відмовляється від багаторічних традицій, цінностей, що формувалися століттями. До слова, нівеляцію традицій в сучасних умовах констатували автори історико-культурологічного видання «Прикарпаття спадщина віків: пам'ятки природи, історії, культури, етнографії» на чолі з головним редактором професором Миколою Кугутяком. Авторський колектив цієї книгою намагався якраз привернути увагу суспільства до тисячолітніх культурних надбань наших краян¹.

Вважаємо, що частково деструктивну роль у цих тенденціях відіграють засоби масової інформації, що виступають у ролі своєрідного вихователя, «дороговказу» молодих людей. У вирі нинішнього надінтенсивного життя, іноді складається враження, що людина просто не має часу на те, аби «поглянути назад», прочитати книгу про історичне минуле своєї бать-